

Sverige I Afghanistan

Idealistiska drömmar i realpolitisk uniform

Abstract

Sverige har en lång historia av deltagande i fredsbevarande operationer, där Afghanistan utgör den senaste i en lång rad insatser. Kriget i Afghanistan har i sig varit kontroversiellt eftersom det i många avseenden funnits anledning att ifrågasätta dess legitimitet. Denna uppsats problematiserar idealistiska och realpolitiska sätt att legitimera konflikter och sätter detta i perspektiv till konflikten i Afghanistan. Utgångspunkten tas från ett Svenskt perspektiv, då det funnits anledning att tro att den Svenska insatsen inletts med idealistiska incitament i en konflikt som i de flesta avseenden präglats av realpolitik. Forskningsresultaten visar dock att det även i Svenska doktriner finns spår av realpolitiska ansatser, samt att de realpolitiska incitament som styr ISAF i stor utsträckning ändrat skepnad, och tvingats anta segment av idealism.

Nyckelord: Idealism, realpolitik, ISAF, OEF, Våldsanvändning, rättfärdighet

Innehållsförteckning

1	Bakgrund	1
2	Inledning	2
2.1	Syfte & Frågeställning	2
2.2	Avgränsning & Upplägg	2
2.3	Metod & Material	3
2.3.1	Idéanalys	3
2.3.2	Tolkning	4
3	Teori	5
3.1	Just War Theory	6
3.1.1	Just war traditionen	6
3.1.2	Jus post bellum	6
3.1.3	Just war traditionens komplexa natur	7
3.2	Idealtyper	8
3.2.1	Realpolitiskt perspektiv	8
3.2.2	Idealistiskt perspektiv	9
4	Fallstudie	11
4.1	ISAF bildas 2001-2002	11
4.1.1	Det Svenska perspektivet	12
4.2	Expansionen 2003-2009	12
4.2.1	Det Svenska perspektivet	13
4.3	Strategibytet 2009 och framöver	13
4.3.1	Det Svenska perspektivet	14
4.4	UNAMA	15
5	Analys	16
5.1	ISAF	16
5.1.1	Legitimeringen av ISAF	16
5.1.2	Jus in bello	17
5.1.3	Strategibytet	18
5.2	Sverige Rycker In	19
5.2.1	Den Svenska policyn	19
5.2.2	ROE (rules of engagement)	20
5.2.3	Säkerhetens pris	21
6	Slutsats	23

7	Referenser.....	24
----------	------------------------	-----------

1 Bakgrund

FN:s historia av fredsbevarande insatser söker sig tillbaka till organisationens grundande. Inledningsvis hade man dock svårt att hitta ett genomgående koncept med vilket fredsbevarande operationer skulle bedrivas. De inledande försöken med fredsbevarande styrkor följde därmed i mångt och mycket de realpolitiska mönster som präglade kriget. Suez krisen var en av dessa operationer där FN styrkan förfogade över ett mycket fyrkantigt mandat, med strikt förhållningssätt avseende våldsanvändning och gruppering som kan kokas ned till två enkla premisser. Att styrkan måste ha godkännande från den stat på vars territorium man ämnar gruppera (om tillståndet inställs måste styrkan genast lämna territoriet), samt att våld enbart får användas i självförsvar (Ramsbotham 2008:134).

Förhållningssättet förändrades med kalla krigets slut och en ny generation krig under 90-talet. Förändringen innebar främst att insatserna fick en multilateral komposition (Ramsbotham 2008:136). Denna så kallade andra generationens insatser utvecklar alltså en flerdimensionell status, dvs. att en fredsbevarande styrka innehar både militära och civila funktioner, där de civila elementen främst arbetar med återuppbyggnad mm, och de militära elementen står för säkerhet och stabilitet (Agenda for Peace 1992 Kap.6-8).

Denna nya approach till fredsbyggande mötte också bakslag. Avsaknad av handlingskraft i Somalia och Rwanda där man trots förvarningar misslyckades med att skydda den civila befolkningen utgör på detta område bra exempel. Dessa bakslag gjorde att den andra generation fredsbevarande operationer som beskrivs i agenda för fred´s tecken klingade av något under slutet av 90-talet. (Ramsbotham 2008:138).

De avbräck i fredsinsatser som FN upplevde mot slutet av 90-talet gav incitament att genomdriva förändringar i de doktriner som reglerade fredsoperationer. Dessa förändringar skulle tumma och vidareutveckla de principer som tidigare kallats den heliga treenigheten, nämligen medhåll från samtliga parter, opartiskhet och ickevåldsprincipen (utom i nödvärn) (Ramsbotham 2011:161).

Vi har alltså kunnat se en förändring över tid, där FN:s roll i fredsbevarande operationer övergått till att enbart sköta de humanitära bitarna, medan säkerheten på ett vis lagt ut på ”entreprenad” till på området specialiserade organisationer som ex. NATO.

2 Inledning

2.1 Syfte & Frågeställning

Sverige har en lång historia av engagemang inom internationella militära operationer med FN mandat. Länder som Liberia, Bosnien och Kosovo utgör här bara de senaste i en lång rad insatser av denna typ. Detta engagemang ledde till att Sverige i slutet av 2001 skickade en till storleken begränsad kontingent att delta i den internationella säkerhetsstyrkan ISAF i Afghanistan. ISAF agerade visserligen ända från början under mandat från FN, och leddes specifikt med halvårsmandat av ettdera bidragarlandet (NE1). Vad som sedermera gjorde denna insats kontroversiell var att befälet med tiden skiftade över till NATO, och sedermera till direkt ledning av en Amerikansk general (NE1). Under denna tid tättnade även våldsinslagen alltmer vilket till slut fick insatsen att allt mer likna deltagandet i ett krig. Debatten om den Svenska insatsen i Afghanistan utgör ett incitament att ifrågasätta hur och av vilka anledningar dagens fredsbevarande eller fredsframtvingande operationer bedrivs.

Frågeformuleringen problematiserar den Svenska policyn i Afghanistanfrågan och syftar till att undersöka attityden till rättfärdigandet av krigsnära insatser generellt.

Den renodlade frågeformuleringen är tvådelad och lyder:

Tyder policyförändringarna som skett i Afghanistaninsatsen på attitydförändringar till rättfärdighetsprinciper för krig?

Hur yttrar sig i sådana fall dessa attitydförändringar, och finns det skillnader mellan det internationella och det Svenska perspektivet?

2.2 Avgränsning & Upplägg

Fokuspunkten för uppsatsen ligger på den Svenska policyn och dess attityd mot rättfärdighetstraditioner om krig. För att förstå det sammanhang som det Svenska perspektivet kretsar kring blir det också nödvändigt att belysa det sammanhang den Svenska insatsen verkar i. Därför kommer mycket fokus också ligga på att förstå den dynamik som styr det multinationella militära samarbetet ISAF. Därmed kommer en ansevärd del av analysutrymmet ägnas åt att belysa ISAF:s attityder mot rättfärdighetstraditioner om krig, i syfte att skapa en referenspunkt för bedömningen av det Svenska perspektivet.

Förhoppningen är att på så vis kunna bekräfta eller falsifiera uppsatsens grundläggande antaganden. Det ena av dessa är att det finns en likhet i attityd till våldsanvändande mellan den Svenska policyn och ISAF:s policy. Det andra antagandet säger att det finns en spricka mellan den Svenska Afghanistanpolicyn i stort och den Svenska militära insatsen (i sin särskildhet) beträffande attityden mot våldsanvändning.

Den teoritradition uppsatsen vilar mot är just war theory, som utgör ett utmärkt teoretiskt ramverk att analysera forskningsfrågan.

Eftersom fallet beskriver en militär insats som pågått under en långvarig tidsperiod finns också ett longitudinellt perspektiv. För att skapa en bättre överblick har fallstudiens händelseförlopp därför delats in i tre tidperioder, vars syfte är att skapa tydliga referenspunkter för analysen.

2.3 Metod & Material

Som framgår av problemformuleringen bygger uppsatsen på en fallstudie av den militära närvaron i Afghanistan. Fallet utgörs av en insats som pågått under en längre tid och blivit kontroversiell därför att den ut ett perspektiv har haft karaktären av en bomb som plötsligt exploderat i handen. Insatsen har genomgått många faser och flera fall av våldsanvändning går att antyda. Dessutom är konflikten pågående, vilket stärker aktualiteten i det kumulativa bidraget uppsatsen kan ge (Esaiasson 2012:20-21)

Materialet som skall bearbetas utgörs i huvudsak av policypapper i form av regeringspropositioner, som i sig skall ge en lägesbild som skall vara tillräcklig för att ett beslut skall kunna fattas av riksdagen. Därför utgör de en utmärkt bas vari man kan spåra den policylinje som gäller för det Svenska deltagandet i ISAF. Till detta kommer också andra dokument som framförallt skall kunna ge en bild av hur ISAF arbetat på ett taktiskt plan, samt belyser de doktriner som utgjort grunden för ISAF:s agerande i Afghanistan.

Hänsyn måste beaktas mot att vissa delar av källmaterialet är belagt med sekretess. Detta är ett problem som till stor del hör samman med att fallet är så pass aktuellt att det fortfarande pågår. Sekretessen är därmed ingenting att göra åt, men den övergripande åsikten är ändå att så pass mycket material finns att tillgå, att en generell lägesbild av forskningsfrågans essens skall vara möjlig att ta fram.

2.3.1 Idéanalys

Den specifika metod som valts för analysarbetet har varit en textanalytisk idéanalys. Tanken är att denna metod skall vara fruktbar i det att frågans essens kräver en analys av de idéer som legat bakom den Svenska argumentationen i policydokumenten (Bergström, Boréus 2005: 155-156).

För att underlätta analysen finns behov av att konstruera analysverktyg som lever upp till kraven för en effektiv analys av det empiriska materialet. Därför har två skilda idealtyper konstruerats, som var för sig representerar vitt skilda paradigmer av normativt ställningstagande till våldsanvändning och återuppbyggnadsåtaganden i konfliktsammanhang. Dessa idealtyper är

huvudsakligen tänkta att utgöra ett raster utifrån vilka analysen kan stöttas och passas in och därifrån utröna om ett paradigmskifte mellan två synsätt på våldsanvändande och fredsbevarande finns att se (Bergström, Boréus 2005:159-162). Till dessa idealtyper kommer specifika begrepp knyts, vilka senare kommer att användas i analysen. Med hänsyn till behovet av att slå fast texternas latent budskap kommer idealtyperna konstrueras med vissa toleranser, som i sig skall ge ett bredare tolkningsutrymme i syfte att få en produktivare analys.

Idealtyperna skall ses som strikt teoretiska abstraktioner och innehåller alltså i sig inget reellt empiriskt värde (Esaiasson 2012:139-141). Därför återfinns också de specifika idealtyperna preciserade i slutet av teorikapitlet.

2.3.2 Tolkning

Som benämnts tidigare har sekretess gjort det svårt att tillgå vissa empiriska dokument och uppgifter som annars hade kunnat bekräfta vissa antaganden i analysen. Därför är det viktigt att tolkningen tar hänsyn, både till materialets manifesta och latent budskap. Eftersom materialet i huvudsak består av policydokument är den manifesta tolkningen mycket viktig, men också med tanke på att frågan ställer krav på läsning mellan raderna är det latent budskapet minst lika viktigt (Esaiasson 2012:221-222). Detta ställer också krav på att man tar hänsyn till vem som är mottagaren av texten, och därmed vad den är menad att förmedla (Esaiasson 2012:221-222).

3 Teori

Denna uppsats handlar om olika typer av rättfärdigande av krig. När det gäller rättfärdighet i krig finns två ståndpunkter att utgå ifrån. Den ena baserar sig på folkrätten som utgör ett distinkt regelverk som bestämmer vad man får och inte får göra i krigssammanhang. Folkrätten i den internationella kontexten regleras främst av internationellt ratificerade traktat, där Genèvekonventionerna med sina tilläggsprotokoll tillsammans med Haagprotokollen, utgör de centrala delarna (ICRC 2). Det folkrättsliga perspektivet är mycket tydligt när det gäller reglering av våldsanvändning inom konflikter där Genèvekonventionerna framförallt koncentreras kring att förhindra våld mot vad som kallas icke-kombattanter och där Haagprotokollen i första hand reglerar våld och övervåld mot fiendesidans kombattanter (NE2). I generella drag utgör de ett regelverk vars uppsåt är att begränsa våldsanvändning i konfliktsituationer genom att aktivt bestraffa överträdelser. Från ett övergripande perspektiv kretsar krigslagarna runt tre huvudsakliga principer. *Diskriminering*; Innebär i praktiken att icke kombattanter skall undantas från våldsverkan. *Proportionalitet*; Ett måls militära värde måste överstiga den potentiella förlust dess förstörelse innebär för samhället i stort och den tredje principen som gäller en *förbudsprincip*, mot alla typer av förbjudna vapen (NE2).

Domaren i fråga om tillämpning av militärt våld är FN, och taktiska överträdelser beivras genom folkrättsliga domstolar. Tekniskt sett innehar FN ett våldsmonopol som i teorin reglerar staters våldsanvändande mot varandra. Enligt FN-stadgans första kapitel äger FN våldsmonopol ibland medlemsstaterna (FN-stadgan kap.1 art.2). Detta våldsmonopol kan i sin tur användas av FN till punktinsatser där det behövs enligt stadgans kapitel sex och sju (FN-stadgan kap. 6,7). Därmed kan man alltså hävda att ett mandat gett av FN skall vara noga avvägt på både folkrättsliga och i viss mån moraliska grunder, och kan därför gälla som en rättfärdig orsak till krig. Det finns i praktiken mycket få undantag enligt FN stadgan till våldsanvändande utan föregående tillåtelse från FN. Ett av dessa undantag är den eviga rätten till självförsvar, samt underförstått kollektivt självförsvar. Självförsvarsrätten begränsas dock av att fientligheterna måste upphöra så fort säkerhetsrådet vidtagit nödvändiga åtgärder att stoppa fientligheterna (FN-stadgan art.51).

Utöver folkrätten finns också en moralfilosofisk tolkningsskola. Vid moraliskt rättfärdigande av krig används ofta en teoritradition som kommit att kallas just war theory. Teorin i sig har gett upphov till många diskussioner vilket också bidragit till att det idag finns en variation i tolkningarna av de essentiella delarna i just war theory. Det är viktigt att poängtera att denna teori till skillnad från folkrätten inte handlar om något strikt regelverk vars checklista går att pricka av punkt för punkt. Man skall istället se den som ett normativt ramverk som förklarar och fyller ut de gråzoner som finns i folkrätten, när det gäller våldsanvändning i konflikter. Just war traditionen utgör därmed ett viktigt verktyg att utvärdera olika staters och organisationers attityd till krig och användandet av våld i konflikter.

3.1 Just War Theory

3.1.1 Just war traditionen

”Just war theory”, eller traditionen om rättfärdiga krig, kretsas i huvudsak runt två situationsbeskrivande begrepp. Jus ad Bellum; som beskriver de moraliska åtagandena inför ett krig och jus in bello som beskriver hur man bör utkämpa ett krig (Bellamy 2004:121-124).

Jus ad bellum bygger i grunden på uppfyllandet av en serie premisser där Rätt uppsåt är den ena. Att ha rätt uppsåt innebär att krigföring mellan stater inte är tillåten enbart på grund av misstänke mellan parter. Denna premiss hänger tätt samman med att man också måste ha en rättfärdig orsak eller skäl till att inleda kriget. Det skall dessutom finnas en rimlig chans till seger samt att aggressionen skall vara proportionerlig i förhållande till den skada den väntas orsaka. Den sista premissen utgörs av att krig skall vara den sista utvägen att lösa de meningsskiljaktigheter som råder mellan parterna (Bellamy 2006:121-123).

Jus in bello syftar till rättfärdighet inom kriget och bygger i grunden på samma värdegrunder som folkrätten. Dessa värdegrunder definieras inom just war traditionen som diskriminering (inga civila måltavlor), proportionalitet, samt avhållsamhet mot användning av illegala vapen (Bellamy 2006:124-126).

3.1.2 Jus post bellum

Jus post bellum är ett mångfasetterat begrepp vars övergripande innebörd är att de samhällsbyggande åtgärderna efter avslutat krig skall ägnas uppmärksamhet i avvägandet om ett krig skall anses legitimt eller inte. Detta är särskilt viktigt i samband med humanitära interventioner eftersom dessa ofta skett som följd av utdragna inbördes konflikter som raserat samhällsstrukturerna (Bellamy 2006:214).

Värderingarna bakom begreppet jus post bellum är starkt influerade av mänskliga rättigheter (Williams, Caldwell 2006:309). I praktiken vilar begreppet på tre grundfaktorer som kan benämnas som kritiska inom kontexten för jus post bellum. Den första av dessa är återställandet av lag och ordningen inom det krigsdrabbade landet (Williams, Caldwell 2006:318). Detta är särskilt viktigt när det kommer till humanitära interventioner där fungerande institutioner ofta saknas.

Den andra faktorn som benämns viktig är återskapandet av en ekonomisk struktur som kan känna till att erbjuda invånarna i landet ett alternativ till eventuella krigsekonomier som etablerats under den gångna konflikten (Williams, Caldwell 2006:318). Denna åtgärd skall ses som en grundförutsättning för att ett fredstida samhälle skall kunna växa fram.

Den tredje viktiga faktorn för jus post bellum är att landet i fråga så fort som möjligt får återgå till självbestämmande (Williams, Caldwell 2006:318).

3.1.3 Just war traditionens komplexa natur

Ibland kan det vara svårt att skilja den normativa traditionen om rättfärdigt krig och folkrätten. Ett bra exempel på konflikter som utkämpats på mycket goda normativa grunder men där folkrätten, alltså FN inte sanktionerat insatsen var NATO:s intervention i Kosovo. I detta exempel var det tydligaste incitamentet till insatsen att man ville förhindra ytterligare etnisk rensning (Aggestam 2004:19) av det slag vi tidigare kunnat se i Bosnien.

På samma sätt har åtskillnaden mellan jus ad bellum och jus in bello diskuterats. Exempelvis kan man fråga sig om en soldat som utkämpar ett orättfärdigt krig kan agera rättfärdigt inom ramen för jus in bello. Tanken baserar sig på att en soldat som utkämpar ett orättfärdigt krig också saknar rättfärdiga måltavlor (McMahan 2005:5-6). Särskiljningen mellan dessa faktorer diskuteras friskt inom idealistiska grenar, bland annat därför att moraliska feltolkningar kan hota incitamenten hos militära förband som utkämpar orättfärdiga krig att agera rättfärdigt utifrån jus in bello inom dessa krig (Fisher 2011:160-162).

Genom historien har vi sett många exempel på svårigheter i avgörandet av vad som är rättfärdigt och inte. Den Tyska fältmarskalken Ervin Rommels förstörande av Hitlers order om allierade fångar som tagits bakom de Tyska linjerna genast skulle avrättas, är bara ett exempel som visar på detta. Denna och liknande handlingar begångna av tyska generaler under andra världskriget tyder på punktinsatser av rättfärdigande inom ett krig som i de flesta avseenden dömts ut som orättfärdigt (Fisher 2011:123). Exemplet visar därmed att det även inom ett orättfärdigt krig är möjligt att utföra rättfärdiga handlingar, och att det i slutändan i många fall är upp till individen att avgöra vad som är rätt eller fel.

I motsats till folkrättens stela kategorisering av rätt och fel är den normativa synsättet som vi sett betydligt öppnare. Dubbeleffekten är ett viktigt begrepp som knyts till jus in bello. Diskussionsutrymmet kretsar här kring att välmenande handlingar som får negativa konsekvenser kan rättfärdigas genom att det huvudsakliga uppsåtet varit välment. Med andra ord kan ett brott mot diskrimineringsprincipen som inom folkrätten är betraktat som fel, inom just war traditionen, tack vare dubbeleffekten legitimeras som rättfärdigt. Detta naturligtvis förutsatt att avsikten med handlingen varit tillräckligt godmenad (Bellamy 2006:124-125). I Dagens krig som exempelvis det i Afghanistan gör sig dubbeleffekten ofta påmind i situationer som har med flygbombning och indirekt eld att göra. Dessa situationer utgör exempel på situationer där stor eldkraft används och där den mänskliga faktorn ofta avgör om vapeninsatsen träffar det angivna målet eller om oskyldiga civila av misstag kommer till skada.

Dubbeleffekten är långtifrån enkel att förklara och ger stora tolkningsutrymmen inom jus in bello. För att vidare belysa komplexiteten i det moraliska antagandet att fel också kan vara rätt skall vi gå in på ett individperspektiv som belyser det komplexa i begreppets empiriska tillämpning.

Vi utgår för enkelhetens skull ifrån en infanteriplutonchef. Varje militär befälhavare har som uppgift att så långt som möjligt minimera de egna förlusterna (Walzer 2004:24). Samma befälhavare har också skyldighet utåt sett mot de civila som kan tänkas komma till skada av det militära våldet, och måste så långt som möjligt minimera också detta riskmoment (Walzer 2004:25).

Han agerar alltså som en moralisk agent, dels mot sin överordnade i det att han skall utföra de uppgifter han ålagts. Dessutom är han en moralisk agent mot

sina underlydande genom att chefen är moraliskt ansvarig för att de inte utsätts för onödiga risker, samt mot civila runtomkring.

Risken blir här att Eftersom de civila står utanför befälskedjan innebär det att diskrimineringsprincipen riskerar att hamnar i skymundan för det primära uppdraget att bekämpa fienden (Walzer 2004:26-27).

Exemplet visar på ett moraliskt dilemma som kan uppstå i situationer där jus in bello utgör den avgörande bedömningsmallen. Det intressanta med detta exempel är att man enklare kan skapa en fantombild över de prioriteringar som görs, och därtill pröva olika modeller av policys och doktriner för att slutgiltigt kunna avgöra vilken karaktär beslutsfattaren utgår ifrån. Därmed kan vi alltså även pröva värderingar i doktriner och policys, för att på så vis kunna se hur dessa påverkar individer i fantomexemplet. Till detta kan de idealtyper som redogörs för nedan användas.

3.2 Idealtyper

3.2.1 Realpolitiskt perspektiv

Detta perspektiv tar många av sina referenspunkter från realismen. Eftersom realismen är en statcentrerad ideologi betyder det att staten står i centrum för beslutsfattandet och att våldsanvändning därmed sker i statens intresse. Detta betyder att om krig ligger i statens intresse, utgör det i sig en legitim anledning att föra krig (Bellamy 2005:276-277). Folkkräkten dikterar mycket tydligt att det är förbjudet att döda civila i militärt syfte (Genèvekonventionen 4, TP1,2), men i många stridssituationer är det svårt att kontrollera att inga civila finns inom verksamhetsområdet för exempelvis indirekt eldgivning eller flygbombning.

Det realistiska perspektivet möjliggör i vissa avseenden rättfärdigandet av våld i form av exempelvis indirekt eld eller flygbombning, även när risk för civila dödsoffer finns. Utgångspunkten är att den beräknade strategiska nyttan skall överstiga den möjliga skadan (Bellamy 2006:127). Med andra ord utgör alltså ”dubbeleffekten” ett verktyg där det egna målet med insatsen helgar medlen, och därmed kommer alltså uppdraget i första rummet. (Bellamy 2006:124). Därmed kan sägas att det inom ramen för jus in bello ofta finns tillfälle att tumma på diskrimineringsprincipen till förmån för att säkra den militära nytta som förväntas komma av en sådan handling.

”force protektion” utgör ett centralt begrepp. Begreppet förutsätter att det finns ett motsatsförhållande mellan force protektion och diskrimineringsprincipen. Det är dock viktigt att poängtera att detta synsätt inte skall förknippas med godtyckliga krigsförklaringar och dödande av civila. Speglingen av perspektivet återger enbart det metodmässiga handlingsmönster utifrån vilket aktioner utgår som hamnar i den beslutsmässiga gråzon där säkra uppgifter inte står att finna.

Proportionaliteten styrs av en balansräkning mellan kostnaden för staten, samhället och militären. Här kan även bakas in ett godtyckligt förhållningssätt till användandet av illegala vapen (Bellamy 2006:127).

Sammanfattningsvis handlar det Realistiska synsättet av just war traditionen mer om att rättfärdiga krigshandlingar än att förhindra staten att vidta militära åtgärder när sådana tjänar statens syften (Bellamy 2005:280). I alla lägen är ett

krig alltid en dyr affär för den som skall utföra det. Därmed anses av realisten rättfärdiga orsaker till krig antingen som självförsvar eller att det helt enkelt ligger i statens intresse (Bellamy 2006:127). Statliga intressen kan i detta fall sammanfattas som ofördelaktiga skiften i maktbalans, alt. Att statens intressen på något vis skulle vara hotade, till den grad att kostnaden av kriget understiger vad man förväntas få ut av det.

Vid det fall att kriget verkligen bryter ut är civila dödsoffer oundvikliga. Därmed accepteras också dubbeleffekten så länge den militära nyttan (vilket kan vara subjektivt från fall till fall) överstiger de civila förlusterna (Bellamy 2006:127).

3.2.2 Idealistiskt perspektiv

Som motsats till den realistiska idealtypen har idealisten en nästan pacifistisk roll. Idealisten problematiserar realists tendens att använda just war traditionen i syfte att argumentera för att legitimera krig istället för att använda teoritraditionen i syfte att kritiskt granska legitimiteten i krigföring (Bellamy 2005:280). Ett extremfall av idealism kan ge vid sig att anta ett förhållningssätt av fullkomlig nolltolerans inför våld och dödande av civila (Walzer 2004:13), Och att alla krig i sådant fall blir orättfärdiga eftersom blotta risken att civila kommer till skada är en tillräcklig orsak till att avstå kriget från första början (Bellamy 2005:280-281).

Idén delas inte av alla idealister därför att krig i många avseenden inte går att stoppa och kan ibland anses nödvändiga (Walzer 2004:23-32). Dessutom tar ett sådant påstående med oss tillbaka till den tidigare diskursen om de krigande parternas bristande incitament att strida enligt krigets regler om alla krig ändå är orättfärdiga (McMahan 2005:5-6). Det finns dock en poäng att hämta här. Soldater som kommer till skada gör så för att de medvetet satt sig i stridslinjen. Om civila däremot skadas görs det i de flesta fall oavsiktligt och därmed på felaktiga grunder (Walzer 2004:26). Här kommer dubbeleffekten in från ett idealistiskt perspektiv.

Diskrimineringsprincipen anses på många sätt helig, och eftersom det är mycket svårt att utkämpa ett krig i dagens läge utan att någon civilperson riskerar komma till skada är således krig som sådant omoraliskt (Bellamy 2005:281). Men eftersom krig i många avseenden är ofrånkomligt ur ett praktiskt perspektiv skulle i detta fall våldsanvändande vara strikt begränsat till självförsvar. Självförsvaret skulle enligt klassisk mening handla om ett jus ad bellum perspektiv som i praktiken kunnat översättas till självförsvar enligt FN-stadgan art 51 (FN-stadgan: art.51).

Eftersom humanitära interventioner och fredsbevarande arbete är att räkna som legitimt ur ett idealistiskt perspektiv skulle jus in bello våldsanvändandet också här begränsas till absolut minimum, alltså självförsvar.

Sammanfattningsvis handlar det idealistiska paradigmet i sig om att begränsa mängden våld inom konflikten och framförallt att begränsa antalet krig. På ett radikalt plan vill vissa grupperingar helt avslå möjligheten till krig, medan andra grupperingar anser att krig ibland kan vara nödvändigt och att, just war traditionen då har som uppgift att begränsa våldsanvändningen. Den främsta värdemätaren ligger i diskrimineringsprincipen och här ligger en tydlig nolltolerans mot dödandet av civila.

Man kan säga att det idealistiska perspektivet i detta fall främst hämtar sin kraft ur de premisser som kommer ur jus post bellum. I praktiken innebär det att jus ad bellum inte kan uppfyllas under andra förutsättningar än att det rättfärdiga skälet till kriget är att förbättra situationen för folket i den stat kriget skall föras mot. Proportionaliteten får rollen av vågmästare i frågan om målet är värt medlen. Målet är alltså fokuserat krig den krigsdrabbade statens framtida väl (Williams, Caldwell 2006:318). Detta till skillnad från det realistiska perspektivet där det är den egna statens väl som står i centrum.

4 Fallstudie

Konfliktförloppet i Afghanistan är ett mycket mångfasetterat och komplicerat förlopp som i sin helhet är utdraget över flera årtionden. Den del av konflikten som är mest relevant för denna uppsats är dock betydligt kortare och därför begränsas fallstudien huvudsakligen till det förlopp som skett efter operation enduring freedom (OEF) blandat sig i konflikten post 11 september. För att ytterligare överskådliggöra fallstudien har förloppet delats in i tre för ämnet relevanta underkapitel.

För att förstå huvuddragen i denna uppsats är det viktigt att hålla isär de olika styrkebenämningarna. Här utgör skillnaden mellan OEF och ISAF grundpelaren som beskriver problematiken i konfliktförloppet.

Den västerländska militära inblandningen i Afghanistan grundar sig i den militära alliansen (operation enduring freedom; OEF), vars bidragarländer främst består av NATO medlemsländer som USA, Norge, Storbritannien och Tyskland (NE3). Denna allians bildades som en följd av terrorattackerna den elfte september och har som syfte att genomföra det krig mot terrorismen som iscensattes av president George Bush som en följd av attackerna (NE3). OEF har alltså en rent militär roll i sammanhanget, något som är viktigt att betänka när ISAF:s roll i säkerhetsarbetet rullas ut.

4.1 ISAF bildas 2001-2002

Den ursprungliga tanken med ISAF var att skapa säkerhet och stabilitet under den övergångsperiod som infann sig mellan det att den nya regeringen infunnit sig till dess att Afghanernas egna säkerhetsstyrkor kunnat tränas och struktureras att själva överta uppgiften att upprätthålla säkerhet och ordning i Afghanistan. Den ursprungliga styrkan föreslogs mandaterad att stå för säkerheten i och runt huvudstaden Kabul, varpå de där redan stationerade styrkorna från OEF skulle dras tillbaka (Bonnöverenskommelsen: Annex 1). Den initiala truppstorleken på ISAF styrkan var begränsad till ca.4500 man varav 30 var Svenskar, och befälet gick runt mellan de olika truppbidragarländerna med sexmånaders mandat (NE1).

Utanför Kabulområdet där ISAF inte hade mandat att verka var det istället OEF som stod för säkerheten. Många av de bidragarländer, däribland Tyskland, Norge och England som bidragit med styrkor till ISAF var ursprungligen också bidragare till OEF (NE3). OEF agerade främst genom ett FN mandat, som beviljade USA och dess allierade att agera enligt FN stadgans artikel 51, om rätten till preventivt självförsvar genom de av säkerhetsrådet genomröstade resolutionerna 1368, 1373 och 1378 (Säkerhetsråd.res.1368, 1373, 1378). OEF fick dock mycket kritik för att man gick hårt åt civilbefolkningen, då den primära taktiken som användes var flygbombning (NE3). Sammankopplingen mellan OEF och den övergångsregering som installerats i Kabul utgjorde också ett problem,

eftersom denna ansågs ha låg legitimitet och främst utgöras av gerillaledare som tidigare blivit avlägsnade av talibanregimen (NE3).

4.1.1 Det Svenska perspektivet

Den primära orsaken till att Sverige inspirerades att delta i ISAF var att det handlade om ett humanitärt uppdrag. Med detta vill säga att man resonerar i termer som att det primära skälet till att man deltar i ISAF samarbetet är att säkra det bistånd man sedan länge gett Afghanistan (Prop.2001/02:60:2). Eftersom den inledande ISAF insatsen är mycket begränsad till sin storlek är det också av kostnadsskäl svårt att avstå ett bidrag när Storbritannien ställde frågan om Sverige kunde bistå med trupp (Prop.2001/02:60:4).

Inledningsvis är det Svenska bidraget mycket ad hoc mässigt formulerat. Med detta vill säga att det inledande mandatet skrivs till att insatsen inte skall vara längre än fyra månader (Prop.2001/02:60:10). Man famlar också i mörker när det gäller kompositionen av styrkan. Eftersom mandatet inledningsvis förlängs med halvårsmandat (Prop.2001/02:179).

Legitimiteten lutas i huvudsak mot de FN mandat som kontinuerligt förnyas och där man hyser förhoppningar om att ytterligare truppbidragarländer skall ansluta sig (Prop.2001/02:179:5-8). De ”rules of engagement” (ROE) som skall gälla för de Svenska trupperna i fält överrensstämmer med de för resterande trupper under ISAF befäl (Prop.2001/02:60:10).

Den ekonomiska kostnaden för den initiala insatsen beräknas bli ca.35 miljoner (Prop.2001/02:60:7) Detta inbegriper dock enbart den initiala styrkan på maximalt 45 personer under den initiala mandatperioden på fyra månader.

4.2 Expansionen 2003-2009

Den initiala taktiken från OEF:s sida var att orsaka ett lätt fotavtryck, vilket förde med sig att man inte ville hänge allt för stora truppolymer till Afghanistanområdet, och på så vis trampa i samma fälla som Sovjetunionen gjort på 80-talet (Olsson 2012:17). Detta synsätt hjälptes av att ISAF kunde ta en del av bördan i säkerhetsarbetet. Men eftersom ISAF bara mandaterats att sköta säkerheten för övergångsregeringens egna vägnar, alltså i och runt Kabul, skapades i och med att det Amerikanska fokuset riktades mot Irak ett behov att utvidga ISAF:s mandat. Behovet tilltog i takt med att de kombinerade internationella styrkorna tappade fotfästet och att utbildningen av de Afghanska inhemska säkerhetsstyrkorna under de först åren gick mycket långsamt (Livingston, O’Hanlon 2012:6).

Trots detta dröjde det ända till mitten av 2003 innan ISAF expanderade utanför Kabulregionen och upprättade såkallade PRT (provinsiall reconstruction team) runt om på landsbygden. Inom samma period konsoliderades också det militära befälet över ISAF till att permanent underställas NATO (Prop.2003/04:71:7).

PRT strukturen som under perioden byggdes ut allt mer, opererar efter ett antal olika modeller, men det övergripande syftet med dem är att staga upp

säkerheten på landsbygden, och ge förutsättningar för civila aktörer som NGO:s och UNAMA (se nedan) att obehindrat agera i landsbygdsområdena (Eronen2008:6-8).

Det ständigt försämrade säkerhetsläget i kombination med ISAF:s stärkta mandat och dess strukturella utbyggnad av PRT strukturer förde också med sig att OEF mer och mer smälte samman med ISAF. Detta i sig ledde till att befälet över ISAF, från 2006 skiftade från officiellt NATO-befäl till mer utpräglat Amerikanskt befäl (NE1). Efter detta har Amerikanska och andra OEF trupper gradvis slussats över till ISAF, en åtgärd som också lett till att ISAF fått en allt mer utpräglad militär roll.

Eftersom ISAF ända från utgångsläget varit en provisorisk lösning av säkerhetsläget har det också varit viktigt att träna de inhemska Afghanska säkerhetsstyrkorna att axla det ansvar som under perioden nästan helt vilat på ISAF. Därför skyndas intensiteten i träningsprogrammen för de inhemska säkerhetsstyrkorna (ANSF) upp och under perioden ökar det totala antalet ingående i ANSF från ca.6000 till ca.150 000 (Livingston, O'Hanlon 2012:6). Även om denna ökning kan anses vara markant förvärras hela tiden säkerhetsläget i Afghanistan. Det hjälper inte heller att ISAF:s numerär ökat (om än bara något). Det är vid periodens slut uppenbart att någonting måste göras.

4.2.1 Det Svenska perspektivet

För den Svenska kontingentens del innebär denna period markanta förändringar i de flesta avseenden. Den kanske största av dessa är att FN-mandatet förändras och den Svenska kontingenten inledningsvis underställs Engelskt befäl, då Engelsmännen etablerar ett PRT i Mazar E'Sharif i den norra delen av Afghanistan.

Detta skede utgör av flera skäl en vattenbrytare för den Svenska policyn i stort. Det ena skälet är att man för första gången får någon typ av kontinuitet och långsiktighet i insatsens struktur (innan har språkbruket tytt på en ovilja att fatta långsiktiga beslut angående inblandningen i ISAF). Det är med andra ord uppenbart att insatsen från detta skede kommer att vara under överskådlig tid (Prop. 2003/04:71:8-14).

Situationen trappas upp ytterligare när Sverige tar över befälsansvaret för samma PRT året efter (Prop. 2005/06:34:13). Upptrappningarna och det försämrade säkerhetsläget i regionen under detta skede gjorde sig för Svenskarna påmint i det att styrkans numerära utförande så väl som utrustningsmässiga utförande kraftigt förstärktes. Exempelvis var det inledningsvisa maxantalet 45 man (Prop. 2001/02:60:2). Vid slutet av denna period innefattade kontingenten inte mindre än 500 man (Prop. 2008/09:69:1).

4.3 Strategibytet 2009 och framöver

Den utpräglade militära rollen gjorde sig snabbt påmind när president Obama tillsatte en ny general som chef över ISAF (Olsson 2011:18). Den nya befälhavaren insåg snabbt att ett strategibyte skulle behövas för att kunna vända

den trend som vid detta tillfälle såg mycket mörk ut (McCrystal 2009:2:1-2). Den nya strategin byggde på COIN doktrinen (counter insurgency doctrine) som utgör ett teoretiskt ramverk för gerillabekämpning som i sig byggt på tidigare lärda läxor från bland annat frigörelsekrigen i Indokina (Olsson 2011:41-42).

Lokalbefolkningen stöd skulle främst vinnas genom en treenighet av säkerhet, tilltro till det statliga systemet och ekonomisk tillväxt (Olsson 2011:7).

Sett till den Afghanska kontexten innebar strategibytet mer ingående att ISAF ändrade fokuspunkt från att bekämpa gerillagrupper till att beskydda civilbefolkningen. Befolkningens lojalitet skulle stå högst upp på listan av åtgärder inför det fortsatta säkerhetsarbetet inom ISAF. En annan förutsättning för en förbättrad relation till ortsbefolkningen var också att maximera undvikandet att döda civilpersoner (McCrystal 2009:1-1,2). Detta innebar mer ingående att man tog avstånd ifrån principen om force protection som varit den tidigare gällande doktrinen.

Eftersom motståndsgруппerna i Afghanistan visat sig mycket fragmenterade, med motståndsbaser som geografiskt lämnat vissa delar av landet mindre våldsintensiva än andra, förutsattes COIN doktrinen också skapa ett öppnare förhållningssätt till samarbetet mellan ISAF:s bidragarländer. Målet var att göra ISAF rörligare och att man på så sätt skulle kunna turas om att bemanna de mer våldsintensiva områdena (McCrystal 2009:2-1).

Förutsättningen för att åstadkomma de strategiska förändringar som COIN doktrinen innebar sades vara att ta initiativet genom en stor offensiv för att ta kontrollen över områden som tidigare behärskats av gerillaelement (McCrystal 2009:1-2). Denna offensiv genomfördes under 2010 med följderna av att våldet och förlusterna under perioden ökade kraftigt i takt med att man i större utsträckning sökte upp och exponerade sig för gerillagrupperna (Livingston, O'Hanlon 2012:10-11). När initiativet tagits kunde man sedan börja konsolidera vinsterna och börja se på nya sätt att beskydda civilbefolkningen från gerillagruppernas påverkan, och förbereda för framtida tillbakadragande genom att ytterligare stärka Afghanernas egen säkerhetsstyrka.

Eftersom COIN doktrinen också innebar ett ökat ägandeskap av säkerhetsfrågan från den Afghanska sidan forcerades också träningsprogrammen för ANSF. Resultatet av detta har blivit en ökning av säkerhetsstyrkorna från att 2009 varit ca.150 000 till att i februari 2012 vara ca.330 000 (Livingston, O'Hanlon 2012:6). I tillägg till detta har också ett markant samarbete inletts som resulterat i att mer än 70% av insatserna som ISAF deltagit ifrån 2010 och framåt varit ledda av ANSF med understöd av ISAF (Livingston, O'Hanlon 2012:7).

Som ett led i en utträdesstrategi från Afghanistan enades ISAF länderna tillsammans med den Afghanska regeringen om att målet skulle sättas att Afghanerna själva skulle sköta säkerhetsfrågan från mitten av 2014. Därmed skall ISAF insatsen fram till dess skalas ned och de kvarvarande förbanden skall användas att i första hand utbilda de afghanska säkerhetsstyrkorna (Prop.2011/12:29:28-29).

4.3.1 Det Svenska perspektivet

ISAF:s införande av COIN doktrinen tas väl emot inom den Svenska policyn, i och med att den rymmer väl med den övergripande Svenska policyn som i första hand handlar om bistånd och efterkrigsrekonstruktion. Man står fast vid att den

Svenska insatsen är av humanitär karaktär, men undanhåller heller inte att säkerhetsläget är kritiskt, och att det måste till en förändring för att bistånd skall få förutsättningar att bli verkansfullt (Prop.2009/10:38:6-19).

Mycket av fokus i den senare delen av policyn fokuseras på utbildanden av ANSF och att den vägen säkerställa säkerheten i regionen efter det Svenska militära uttåget. Därför ligger mycket fokus på att möjliggöra för ANSF att ta över säkerhetsansvaret till 2014 (Prop.2011/12:29:18).

Man ser en tydlig prägel av fokus på civila insatser (Prop.2011/12:29:20-21), ändå är det först under detta skede som någon form av öppenhet runt våldsanvändningen framgår av propositionstexterna. Inget tydligt ROE framgår, men man kan avläsa att det ibland kan krävas en högre nivå av våldsanvändning än vad som kan räknas som vanligt självförsvar (Prop.2011/12:29:15).

Den ekonomiska kostnaden för den Svenska militära kontingenten är svårberäknad med tanke på att men inte på förhand kan utröna om eventuella förstärkningar skulle behövas. Den beräknas dock under 2012 inte överstiga 1,8 miljarder SEK (Prop. 2011/12:29:30).

4.4 UNAMA

Parallellt med ISAF säkerhetsinriktade arbete genomför också FN en insats där fokus ligger på det humanitära planet. Denna insats har fått namnet United nations assistance mission in Afghanistan (UNAMA) (UN.org2), och har som främsta uppgift att se över mänskliga rättigheter, samt se till att den nya regeringen följer de riktlinjer om demokratiska val etc. som överrenskommits i Bonn avtalet (Bonn avtalet: Annex 2). UNAMA:s arbete utgör en central byggsten i den Svenska argumentationen om deltagande i ISAF, då de kärnvärden som förmedlas i UNAMAS doktriner spelar väl in i den generella Svenska utrikespolitiska policyn (UD-strategi för utvecklingssamarbetet i Afghanistan:2), därför kanaliseras också mycket av det bistånd som slussas från Svarige genom UNAMA (Prop. 2003/04:71). På ett övergripande plan spelar UNAMA rollen som ett civilt samhällsbyggande organ, medan ISAF har till uppgift att skydda den.

5 Analys

5.1 ISAF

5.1.1 Legitimeringen av ISAF

Just war traditionen förespråkar som del i jus ad bellum att ett försvarskrig (som det OEF:s aktion i Afghanistan tillskrivs) skall stå i proportion till den aggression den drabbade staten utsatts för. Härom råder delade meningar om kriget i Afghanistan verkligen kan anses som proportionerlig i förhållande till terrordåden den 11 september, särskilt eftersom det inte var den Afghanska staten i sig som genomförde dessa terrordåd. Trots detta har invasionen av Afghanistan främst på folkrättsliga grunder accepterats som legitim (Ballamy 2005:4,14). Att FN sedan gett ISAF mandat att under en övergångsperiod stå för grundläggande säkerhet, understryker denna legitimitet genom att världssamfundet därmed uppenbarligen accepterat legitimiteten i den USA ledda koalitionen agerande (Bonnavalet annex 1).

Det kan konstateras att OEF agerat under handlingsmönster som främst påminner om realpolitiska förehavanden. Detta påstående bekrästs av den kraftiga statscentreringen i OEF:s försvarspolitiska agenda, där kriget mot terrorismen legitimeras som preventivt självförsvar. I samma ansats legitimeras också det oavsiktliga dödandet av icke kombattanter som legitimt, eftersom man anser att det inträffat som en följd av dåligt ledarskap från talibanregimen och att den om någon skall lastas för oavsiktliga dödsoffer eftersom kriget från OEF och ISAF:s sida tekniskt sett är ett försvarskrig (Bellamy 2004:4).

Det vore dock fel att enbart se ISAF som en realpolitisk skapelse. Man måste i så fall också se till andra faktorer i Bonnavalet som till exempel att man ämnar överlåta ägandeskapet av återuppbyggnaden och säkerhetsfrågan till Afghanerna själva under en överskådlig tid (Bonnavalet annex 1). Det går alltså att tolka några företeelser som sprungna ut idealistiska ideal, men sett till helhetsbilden var det aldrig meningen att insatsen i Afghanistan vare sig skulle bli långvarig eller sluka några stora resurser. Istället utgick den inledande strategin ifrån ett lätt fotavtryck där Afghanskt självbestämmande och ägandeskap av säkerhetsfrågan visserligen varit ledande frågor, men där den idealistiska självbilden övertrumpas av den realpolitiska viljan att åstadkomma stabilitet i landet till minsta möjliga pris för de stater som ingått i koalitionen (Olsson 2011:16-17). Som framgår av fallstudien överförs också stora delar av de förband som ursprungligen tillhört OEF till ISAF, vilket i sig kan leda oss till tron att de doktriner och arbetssätt som tidigare tillhört OEF också överförts.

Skall man så belägga en tillhörighet till någon av de idealbilder som tidigare redogjorts för är det således det realpolitiska perspektivet som står ut. Bilden förstärks av det faktum att ISAF var tänkt att slutföra det jobb som OEF påbörjat, men med tiden saknade mandat att slutföra under rättfärdiga premisser, nämligen

att utrota al Qaida (Olsson 2011:16-20). Det som däremot präglar den policy som inledningsvis företräts i Afghanistan är att detta skall ske till lägsta möjliga pris. Alltså har vi ett bra exempel på balansräkning mellan kostnad och nytta som så väl kännetecknar den realpolitiska idealbild som redogjorts för i teorikapitlet.

5.1.2 Jus in bello

Användandet av stridsflyg i moderna konflikter, särskilt där motståndarsidan utgörs av fragmenterade gerillagrupper som ofta uppträder i närhet till civila (Olsson 2011:23-25) är en mycket kontroversiell fråga. Stridsflyg och annan indirekt eldgivning utgör dock viktiga element inom de militära doktriner som inledningsvis gällde i Afghanistan, där en motvilja att sätta ett djupt fotavtryck genom att engagera stora truppolymer också medförde att force protektion kom i första rummet för de militära säkerhetsstyrkorna i Afghanistan (McCrystal 2009:2-10). Krigets lagar dikterar ett strikt förhållningssätt mot skadandet av ickekombattanter, men som vi tidigare sett kan gråzoner i dessa lagar i viss mån utnyttjas genom dubbeleffekten.

Eftersom inledningsskedet i bildandet av ISAF präglats av stor förvirring i många avseenden råder stor brist på förlustrapporter i hänseende till civila dödsoffer från denna tid. Det var först senare i konflikten som antalet civila dödsoffer började räknas och sammanställningar och uppskattningar från detta skede målar bilden av ett våldsanvändande som tyder på att koalitionsstyrkor i stor utsträckning använt mer våld än vad nöden krävt. Uppskattade siffror gör gällande att sammanlagt 2118 civila dödades under 2008 (Chesser 2012:3). Av dessa dödsoffer tillskrevs ca.39 % som orsakade av regerings och koalitionsstyrkor (Livingston, O'Hanlon 2012:15).

Statistiken tyder på ett vårdslöst användande av eldkraft som i sig befäster bilden av att force protektion varit normen under den inledande halvan av konflikten. Som vi sett behöver dock detta våldsanvändande inte nödvändigtvis förkastas ur jus in bello perspektiv. Detta är däremot ett starkt tecken på att attityden till våldsanvändningen inom konflikten präglats av realpolitiska doktriner där förluster av icke kombattanter anses ofrånkomligt enligt devisen "war is hell" (Waltzer 2004:33-50), och att förluster därmed bara kan minimeras och inte kringgås.

Den attityd till våldsanvändning som präglas av force protektion innebär ett problem för civilbefolkningen i det att dessa befinner sig klämda mellan två läger. På den ena sidan finns koalitions och regeringsstyrkor, som i första hand premierar de egna styrkornas säkerhet framför de civilas (McCrystal 2009:E-1). På den andra sidan står gerillagrupperingar som kan erbjuda säkerhet och i många fall viss mån av samhällelig struktur, i utbyte mot att ickekombattanterna ger sitt stöd till gerillans kamp (McCrystal 2009:2-6-10). Ställd mellan dessa val är det inte konstigt att enskilda Afghaner i många fall valde vad de ansåg vara det mindre av två dåliga alternativ. Produkten av det militära och säkerhetsmässiga fokuset kan alltså spåras direkt till civilbefolkningens framtidstro och lojalitet. Eftersom en av de grundläggande premisserna för jus post bellum är upprättandet av lag, ordning och säkerhet för folket kan man härigenom dra slutsatsen att jus post bellum under tiden fram till strategibytet och införandet av COIN doktrinen inte stått i fokus för upprättandet av legitimitet för den militära närvaron i Afghanistan.

Det går under perioden för ISAF:s utökande och tillväxt att spåra ett destruktivt handlingsmönster med mycket tydliga drag av realism som främst tar sin prägel i den överdrivna tilltron till force protektion, men också avsaknaden av hänsyn till premisser som hör till jus post bellum.

5.1.3 Strategibytet

Anammandet av COIN doktrinen utgjorde på många sätt ett paradigmskifte i attityden till våldsanvändande och problemfokusering både i säkerhetstänkandet men också på andra områden i Afghanistankonflikten. Som vi sett innebar den nya doktrinen en förändrad attityd till säkerhetstänkandet såtillvida att man ändrat fokus från att bekämpa gerillanästen till att istället lägga fokus på att skydda civilbefolkningen (McCrystal 2009:1-1,4). Denna fokusändring, om än liten på ytan fick i praktiken stor inverkan på det våldsanvändande som tidigare slutat med oavsiktliga civila dödsoffer.

Tillgänglig statistik gör gällande att det totala antalet civila dödsoffer efter doktrinskiftet ökat, men att andelen av dessa civila offer som orsakats av regerings och koalitionsstyrkor mer än halverats (Chesser 2012:3, Livingston, O'Hanlon 2012:15). Att man lyckats sänka antalet civila dödsoffer från regeringssidan sett kan bland annat bero på en bred översyn av användandet av exempelvis flygbombning och indirekt eld (McCrystal 2009:E-2), som bland annat resulterat i en drastisk minskning av andelen flyguppdrag som slutat med vapeninsats (Livingston, O'Hanlon 2012:17).

COIN doktrinen tyder på ett förändrat tankesätt runt bedrivandet av militära handlingar och därmed kan också ett policyskifte antydans i attityden till krigsrättfärdighetsprinciper. Den främsta förändringen är att fokuset skiftat från force protektion till att istället fokusera på skydd av ickekombattanter. Förändringen visar på att begreppet force protektion, som fått karaktären av ett realpolitiskt gissel, fått stryka på foten för mer idealistiskt präglade tankesätt där det främsta fokuset ligger på att vinna "hearts and minds" (McCrystal 2009:1-1 - 1-4). Detta betyder dock inte att de realpolitiska ansatserna helt tynat bort. Exempel på detta kan ses i att man mycket tydligt fastställt ett slutdatum för ISAF:s utträde ur Afghanistan (Kabulkonferens kommunikén 2010: art.18), samtidigt som de ambitiösa målen, som i teorin framstår som mycket välsmakande, i praktiken får anses vara föga realistiskt ställda (Olsson 2011:52).

Trots detta tyder den enorma satsning inom säkerhetssektorn som gjorts under de senaste åren på att man kommit en lång väg när det gäller säkerhetsfrågan, och Afghanernas eget ägandeskap inom detta område (Livingston, O'Hanlon 2012:6-7). Satsningen på säkerhetssektorreformer och annan ekonomisk infrastruktur inom det Afghanska samhället tyder på att man under framtagandet av COIN doktrinen till stor del tagit till sig de idéer som kommer av jus post bellum.

Det råder därför ingen tvekan om att de doktrinmässiga förändringar som gjorts i och med införandet av denna nya doktrin pekar mot att man sett bortom de realpolitiska förhållandena och börjat anamma icke kombattantens perspektiv i konflikten, och därmed nått insikten av att ett tydligare idealistiskt förhållningssätt till krigsrättfärdighetstraditioner kan vara att föredra i krig som mer påminner om humanitära interventioner.

5.2 Sverige Rycker In

5.2.1 Den Svenska policyn

Den Svenska policyn är från starten kraftigt influerad av bistånd. Av de regeringspropositioner som inledde det Svenska engagemanget i ISAF framgår att det militära bidraget enbart är till att säkra infrastrukturen för det bistånd som Sverige redan ger till Afghanistan. Av detta kan tolkas att det Svenska bidraget till ISAF från starten haft idealistiska incitament där man i första hand sett till Afghanistans sociala och ekonomiska tillväxt, och det militära bidraget skall till detta ses som ett nödvändigt ont för att uppnå det primära målet (Prop.2001/02:60:4-5, 2001/02:179, 2002/03:21). Det finns däremot ett antal faktorer som tyder på att situationen inte är så enkel som man inledningsvis vill få det att låta.

En intressant aspekt som präglar policyn i insatsens inledning är det mycket ad hoc mässiga språket. De inledande propositionerna saknar faktamässig information om lägesbilden i Afghanistan samt hur framtiden ter sig för ISAF (Prop. 2001/02:60, 2001/02:179, 2002/03:21). Avsaknad av fakta och vital taktisk information tyder på att man inte haft tillgång till något brett underlag på dessa punkter inför beslutet. Med tiden blir propositionstexterna dock allt fylligare och innehållsrika, vilket medför att man också i propositionstexterna med tiden kan avläsa sådana saker som strategier och doktriner som målar bilden av hur säkerhetsarbetet bedrivits i fält.

Trots att den inledningsvisa ad hoc mässigheten med tiden byts ut mot en mer informativ hållning förblir dock den Svenska hållningen relativt konsekvent. Man håller hela tiden fast vid att insatsen primärt är av humanitär karaktär och därmed bygger på idealistiska förtexter i det att det primära fokuset handlar om grundläggande säkerhet för folket och ett bistånd som skall bidra till ekonomisk tillväxt. I tillägg till detta driver man också en hållning av respekt inför de mänskliga rättigheterna samt premierandet av demokratiska val (Strategi för stöd till Afghanistan 2010:2). Dessa faktorer talar med andra ord för att insatsen inletts med idealistiska incitament, som väl överensstämmer med vad vi återfinner i den idealistiska idealbilden. Denna officiella hållning behöver dock inte nödvändigtvis innebära att den militära insatsen speglar samma doktriner som den Svenska policyn i stort.

Det finns delar i handlingsmönstret för den militära delen av insatsen som pekar på incitament som inte helt stämmer med det idealistiska perspektivet. Man är på många håll noga med att beskriva det infekterade läge som råder i Afghanistan där världssamfundet tillslut tagit krafttag i kampen mot Afghanistans långa konflikthistoria (Prop.2001/02:60:4). Frågan är ju i sådant fall vad en styrka på 4500 man varav 30 Svenskar (Prop.2001/02:179:5) kan göra för att finna bot på en sådan situation. I sig själv skulle detta kunna innebära ett problem med legitimiteten för en humanitär intervention i den meningen att den inte har speciellt stor chans att lyckas, och därmed kan bringa mer skada än nytta till det folk den avser att hjälpa (Williams, Caldwell 2006:310).

Den ringa storleken på det Svenska bidraget, som i sig utgör ett svar på en brittisk begäran om att delta i ISAF samarbetet (Prop. 2001/02:60:6,7), pekar mer på en säkerhetspolitisk vilja att synas i internationella sammanhang, än en vilja att

bistå med grundläggande säkerhet i Afghanistan. Detta antagande visar alltså på realpolitiska incitament som inte framgår av policylinjen, men som i och för sig inte heller nödvändigtvis behöver innebära att insatsen är orättfärdig.

Bedömningen blir därför att den Svenska militära insatsen i Afghanistan faller väl inom ramarna för en insats som kan beskrivas som rättfärdig ur ett jus ad bellum perspektiv i det att man både har ett rättfärdigt uppsåt och en bra anledning. Dessutom legitimeras insatsen genom ett solitt folkrättsligt stöd med FN-mandat (Bonnavalet annex 1, Prop. 2001/02:60:7). Däremot finns faktorer som tyder på underliggande realpolitiska incitament för den militära kontingenten som inte stämmer med de idealistiska ambitioner den officiella linjen föreskriver. Det går alltså att antyda en delning mellan den Svenska policyn i stort och incitamentet till det militära deltagandet i ISAF.

5.2.2 ROE (rules of engagement)

Frågan om vilket ROE som skall gälla för Svenska trupper utomlands är ett infekterat ämne som ofta diskuteras, så också i Afghanistan insatsen. En av många faktorer som inbegrips i detta ämne är hur kompatibelt ROE är mot typen av insats. Som vi tidigare sett framgår av policyn att deltagandet i ISAF skall ses som en typ av humanitär intervention där det primära fokuset ligger på upprättande av säkerhetsstrukturer så att det bistånd som ges skall få avsedd effekt. ROE borde alltså i detta fall präglas av en avsikt att använda minsta möjliga våld. Med andra ord så som FN tidigare genomförda sina missioner (Ramsbotham 2011 s.161).

Det faktiska ROE som gäller för Svenskarna i Afghanistan går inte att veta, då det av sekretesskäl inte är nödvändigt att delge i propositionerna (SOU 2011:61-71). Däremot kan man av soldathandboken för FS 21 avläsa att våldsanvändning begränsas och regleras av fyra faktorer. Först och främst skall all våldsanvändning noga avvägas utifrån nödvändighet, proportionalitet och att det i alla lägen skall användas minsta möjliga våld. I tillägg skall allt användande av våld följa krigets lagar (Soldiers handbook FS21:Våldsanvändning).

Därmed kan en underton av idealism antydans i språkbruket. Samtidigt kan inte uteslutas att den Svenska kontingenten kan vara influerad av också andra doktriner som är mer generella för ISAF i stort.

Propositionerna från inledningsskedet av Afghanistaninsatsen ger en fingervisning av att föregående antagande inte är taget ur luften. Av dessa framgår att man delar samma ROE som övriga truppbidragare (Prop. 2001/02:60). Alltså kan antas att det Svenska operativa agerandet där ROE utgör ett viktigt inslag också kan vara influerat av doktriner som gäller för ISAF i stort. Som vi tidigare sett var dessa doktriner inledningsvis mycket influerade av ett realpolitiskt perspektiv, som därmed också kan antas ha influerat det Svenska bidraget till ISAF.

Alltefter våldet sedermera trappas upp sluts skotten runt ROE i de officiella dokumenten allt tätare. I regeringspropositionerna från den andra perioden nämns över huvud taget inte våldsanvändningen från ISAF:s sida förutom att man innehar samarbete mellan ISAF och OEF angående sjuktransporter och flygunderstöd (Prop.2006/07:83:13). Under den tredje fasen framgår dock att ROE är mer generöst tilltaget än att bara innefatta självförsvar (Prop. 2010/11:03:14). Från soldathandboken kan samtidigt avläsas att utöver

självförsvar kan eldöppnande under vissa omständigheter ske på chefens begäran (Soldiers handbook FS21:Våldsanvändning).

Detta betyder absolut inte att våldanvändande på något sätt sker godtyckligt. Läser man däremot mellan raderna finns ett mycket brett tolkningsutrymme som bereder väg för individen att handla utefter det mönster som lagts av doktriner och attityd till våldsanvändande som i sig präglats av antingen realpolitiska eller idealistiska incitament. Även om detta tolkningsutrymme rymmer ett idealistiskt incitament kan våld utöver självförsvar legitimeras under förutsättning att det står i proportionalitet till konflikten natur (Waltzer 2004:33-50). Något sådant blir dock svårt att hävda eftersom den Svenska policyn ser insatsen i Afghanistan som en typ av humanitär intervention.

Sättet att argumentera tyder på att man lagt över ansvaret för våldsanvändningen på ISAF, och därmed också överlämnat en vital del av kontrollen över de Svenska soldaterna under ISAF befäl (Prop.2001/02:60:8). Detta understryks av det faktum att ROE och övriga insatsregler som de Svenska trupperna agerar efter bestäms av insatsledaren som i detta fall är NATO (SOU 2011:63), och därmed också kan antas spegla gällande doktriner och värderingar som NATO representerar.

Den svenska militära styrkan utgör därmed en kugge i den militära maskin som vi tidigare sett huvudsakligen agerat utifrån realpolitiska ramar. Att den Svenska linjen samtidigt närt bilden av idealistiska incitament till insatsen kan därmed till viss del anses missvisande.

5.2.3 Säkerhetens pris

Tvetydigheten i den Svenska policyn blir allt mer uppenbart när man ser till de ekonomiska prioriteringar som legat bakom insatsen i Afghanistan. Som vi sett har insatsens främsta legitimitet legat i att säkerhet varit nödvändigt för att bistånd skulle bli effektivt (Prop. 2001/02:179, 2003/04:71, 2008/09:69). Frågan är i så fall vad prislappen för denna säkerhet får bli innan den väger över nyttan av biståndet. Det är av många skäl förståeligt att prioritera säkerhet framför bistånd, och särskilt om biståndet inte blir effektivt utan säkerhet. På så sätt hänger dessa faktorer tätt samman.

Vad som är problematiskt är när notan för säkerheten växer sig allt större och tillslut överstiger biståndsdelen med flera hundra procent, ett faktum som i Afghanistan blivit realitet (Strategi för stöd till Afghanistan 2010:2, Reviderad strategi för utvecklingssamarbetet Afghanistan 2012:2). I ett sådant fall blir det betydligt svårare att hävda att det primära uppdraget är att ge bistånd.

Att säkerhet kostar pengar råder ingen tvekan om. I detta fall handlar frågetecknet primärt om prislappen för den militära kontingenten kunnat förutses. Denna fråga måste ses ur ett longitudinellt perspektiv där den Svenska styrkan successivt förstärkts framförallt från det att ISAF expanderat och Sverige övertagit ansvaret för ett PRT (Prop.2003/04:71:13, 2005/06:34:16, 2008/09:69:16-17). Denna vändpunkt framstår i policyn som något av punkten, bortom vilken ingen återvändo finns.

Ironiskt nog verkar PRT övertagandet utgöra ett sätt på vilket man åtminstone i mindre skala försökt kontrollera den militära kontingenten att agera utefter Svenska ramar och doktriner. Dessutom utgör det en bas från vilken man koncentrerar de egna biståndsansträngningarna. (Prop. 2005/06:34:16). Man

lägger också in invändningar ("caveats") emot att Svenska säkerhetsstyrkor skall få operera utanför de gränser som tjänstgör som det Svenska PRT området (Prop.2010/11:35:23).

Av detta kan vi dra slutsatser om att det finns Svenska ansträngningar att bättre kontrollera de egna styrkornas förehavanden. Det råder dock delade meningar om dessa ansträngningar inte vållar mer skada än nytta för ISAF, i det att en betydande åtgärd vid strategibytet från det lätta fortavtrycket till COIN var att göra ISAF mer enhetligt och flexibelt (Morelli, Belkin 2009:10-11).

Således utgör alltså det Svenska PRT övertagandet ett försök att kontrollera den Svenska militära insatsen samtidigt som man visar sig på den styva linan inför NATO. Dessa fördelar får dock konsekvensen att alltefter säkerhetsläget försämras skenar också kostnaderna för den militära närvaron iväg och knyter allt fler soldater till tjänstgöring i Afghanistan, så som visats i fallstudien. Alltså kan vi också här se både realpolitiska och idealistiska incitament där man dels med tiden lagt ansträngningar på att bygga upp det egna PRT:t som en sorts "stat i staten", till vilken de Svenska biståndsansträngningarna kan koncentreras (Reviderad strategi för utvecklingssamarbetet Afghanistan 2012:7), samtidigt som man har realpolitiska motiv i att visa styrka och kompetens inför världssamfundet och NATO.

6 Slutsats

Som framgår av inledningskapitlet var frågeformuleringen till denna uppsats tvådelad. Den första av dessa frågor löd,

Tyder policyförändringarna som skett i Afghanistaninsatsen på attitydförändringar till rättfärdighetsprinciper för krig?

Det enkla svaret på denna frågeställning är att så varit fallet, men i många lägen är det enkla svaret i viss mån missvisande. Som framgått av analysen var ISAF's doktriner vid tiden för bildandet av styrkan kraftigt influerade av realpolitiska värderingar, både när det gällt incitamenten att bilda styrkan och de doktriner som reglerat dess agerande och attityd emot våldsanvändning. Detta förändrades i och med COIN doktrinen införande, men vad som förändrades med COIN doktrinen var egentligen bara det operativa mönstret utifrån vilket ISAF agerat. Man måste för att kunna besvara frågan analysera utifrån olika nivåer, och vad man då finner är att bara för att de realpolitiskt influerade doktrinerna som styrt styrkans agerande och våldsanvändande förnyats och därmed getts en idealistisk prägel, ligger fortfarande de realpolitiska incitament som från början inlett konflikten kvar, och bidrar även till stor del till att odla incitamenten för en avveckling av ISAF. Detta besvarar till viss del även frågans andra del,

Hur yttrar sig i sådana fall dessa attitydförändringar, och finns det skillnader mellan ISAF's agerande och den Svenska policyn?

Den Svenska delen i insatsen är i sig mycket intressant i det att den kan uppfattas som tvådelad. Även om de inledande propositionerna är mycket innehållsfattiga kan man se ett idealistiskt incitament, då argumentationen till största del kretsar kring det bistånd som ges till Afghanistan. Det militära bidraget framstår här som ett nödvändigt ont, för att biståndsinsatsen skall få avsedd effekt.

Analysen visar däremot att den militära kontingenten inledningsvis i många avseende distanseras från den Svenska policyn i det att man helt enkelt lämnat över ansvaret av många för rättfärdighetsteorin väsentliga beståndsdelar till ISAF och NATO. Detta samtidigt som att ISAF vid tiden inte alls agerat utefter de Idealistiska värderingar som den Svenska policyn vill framhäva.

Analysen påvisar delvis att det funnits en splittring mellan den Svenska hållningen och de doktriner som styrt det Svenska militära bidraget till ISAF. Samtidigt kan realpolitiska incitament av militär och säkerhetspolitisk karaktär antydans mellan raderna i den Svenska policyn. Därmed blir splittringen mellan policyn och den militära kontingentens uppträdande inte så uppenbar, utan dämpas snarare, vilket också syns i det Svenska PRT övertagandet.

ISAF:s policyskifte markerar i sig en indikator på återgång till den typ av humanitära insatser som presenterats i bakgrundskapitlet, där humanitära behov står ovanför realpolitiska incitament. Den Svenska inblandningen visar dock att även om militära instanser mer tar formen av humanitära interventioner, kommer de aldrig bli fria från realpolitiska incitament.

7 Referenser

- Aggestam.K, (2004) *(O)rättfärdiga krig*, Studentlitteratur.
- Bellamy.A.J (2005) Is the war on terror just?, *International relations* Vol.19(3), sid.275-296
- Bellamy.A.J, (2006) *Just Wars; From Cicero to Iraq*. Polity
- Bergström.G, Boréus.K, (2005) *Textens mening och makt*, Studentlitteratur.
- Esaiasson.P, Gilljam.M, Oscarsson.H, Wängnerud.L, (2012) *Metodpraktikan; konsten att studera samhälle individ och marknad*. Norstedts juridik.
- Fisher.D, (2011) Can medieval just war theory address 21st. century concerns?, *The Expository Times*, Vol.123(1) sid.157-165.
- McMahan.J, (2005) Just cause for war, *Ethics & International Affairs* Vol.19(3), sid.1-21
- Olsson.S (2011) *Stabilitet I Afghanistan: En kritisk granskning av ISAF:s strategi för counterinsurgency*, COIN
- Ramsbotham.O, Woodhouse.t, Miall.H, (2008) *Contemporary conflict solution*, Polity
- Walzer.M, (2004) *Arguing about war*, Yale university press.
- Williams.R.E, Caldwell.D, (2006) Jus Post Bellum: Just war theory and the principles of just peace, *Institutional studies perspectives*, Vol 7 sid.309-320

Dokument

- (*Samtliga senast besökta 2012-08-15*)
- Bonn Avtalet, (Sökbar på <http://www.afghangovernment.com>)
- Chesser.S.G (2012) *Afghanistan Casualties: Military forces and civilians*, Congressional research service.
- Eronen.O (2008) *PRT models in Afghanistan: Approaches to civil military integration*, CMC Finland
- FN-Stadgan, <http://www.fn.se/fn-info/om-fn/fn-stadgan/> (Senast besökt – 2012-05-27)
- Kabul Conference Communiqué (2010)
- Livingston.I.S, O'Hanlon.M (2012) *Afghanistan Index; Also included selected data on Pakistan*, Brookings. (Sökbar på www.brookings.edu)
- McCrystal.S.M, (2009) *Commanders initial assessment*
- Morelli.V, Belkin.P (2009) *Nato in Afghanistan: A test of the transatlantic alliance*, Congressional research service.
- Regeringsproposition 2001/02:60 (Sökbar på www.regeringen.se)
- Regeringsproposition 2001/02:179 (Sökbar på www.regeringen.se)
- Regeringsproposition 2002/03:21 (Sökbar på www.regeringen.se)
- Regeringsproposition 2003/04:71 (Sökbar på www.regeringen.se)
- Regeringsproposition 2005/06:34 (Sökbar på www.regeringen.se)
- Regeringsproposition 2006/07:83 (Sökbar på www.regeringen.se)
- Regeringsproposition 2008/09:69 (Sökbar på www.regeringen.se)
- Regeringsproposition 2009/10:38 (Sökbar på www.regeringen.se)
- Regeringsproposition 2010/11:35 (Sökbar på www.regeringen.se)
- Regeringsproposition 2011/12:29 (Sökbar på www.regeringen.se)

Reviderad strategi för utvecklingssamarbetet Afghanistan 2012-2014 (Sökbar på
www.regeringen.se)
Soldiers Handbook, Swecon FS 21.
SOU 2011:76, *Våld och tvång under internationella militära insatser*
Strategi för Sveriges stöd till det internationella engagemanget i Afghanistan (Förhandskopia
2010), (sökbar på <http://www.regeringen.se>)

Onlineresurser:

(Samtliga senast besökta 2012-08-15)

NE1: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/isaf/2086131>
NE2: http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/folkr%C3%A4tt?i_h_word=folkr%C3%A4tten
NE3: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/afghanistankriget/2082295>
UN.org1:
[http://www.un.org/wcm/content/site/chronicle/home/archive/issues2011/pursuingpeace/r2pan
dtheun](http://www.un.org/wcm/content/site/chronicle/home/archive/issues2011/pursuingpeace/r2pan
dtheun)
UN.org2: <http://unama.unmissions.org/>
ICRC 1: <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/index.jsp>
ICRC 2: <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/overview-war-and-law.htm>